

دوره‌ی دوم ویولن

ردیف استاد ابوالحسن صبا

ویرایش استاد رحمت‌الله بدیع‌ی

انتشارات سرود

۱۳۸۶

سرشناسه:	صبا، ابوالحسن، ۱۲۸۱، ۱۳۳۶
عنوان و پدیدآور:	دوره دوم ویولن / ابوالحسن صبا؛ ویرایش رحمت‌الله بدیعی.
مشخصات نشر:	تهران: سرو، ۱۳۸۵
مشخصات ظاهری:	۱۵۴ ص: (پارتیسیون)
شابک:	۳۵۰۰۰ ریال ۵-۸۶۲۶-۳۱-۹۶۴-۹۶۴
شماره استاندارد بین‌المللی موسیقی:	M-802602-32-8
یادداشت:	فیبا
موضوع:	ویولن - پارتیسیون.
موضوع:	ویولن - آموزش.
موضوع:	سازهای ایرانی - ردیف - پارتیسیون.
رده‌بندی کنگره:	۱۳۸۵ ۹۲۲ ص/۲۶۵/۸۱۲
رده‌بندی دیویی:	۷۸۹/۷۷
شماره کتابخانه ملی:	۳۹۷۶۴-۸۵م

انتشارات سرو

تهران - میدان هفتم تیر - ابتدای بهار شمیراز - پلاک ۲۴

تلفن: ۸۸۸۳۶۱۰۴

استاد ابوالحسن صبا

استاد رحمت‌الله بدیعی

محمودرضا محقق

مه‌بانو اشتری

فرنوش فصیحی

تکنوگراف

مازیار

اول ۱۳۸۶

۲۰۰۰

ISMN: M-802602-32-8

دوره‌ی دوم ویولن (ردیف استاد ابوالحسن صبا)

ویرایش

نت‌نگاری

تایپ

صفحه‌آرایی و طرح روی جلد

لیتوگرافی

چاپ و صحافی

نوبت چاپ

تیراژ

شابک: ۸-۳۲-۲۰۲۶۰۲-M

حق چاپ و نشر برای انتشارات سرو محفوظ است

قیمت ۳۰۰۰ تومان

قبل از توضیحات این نکته را یادآور می‌شوم از آنجائیکه استاد صبا به قطعات و گوشه‌های بکر و تازه علاقه‌ی زیادی داشتند در ردیف‌های ویلن و سنتور از این قطعات و گوشه‌ها استفاده می‌کردند مثلاً گوشه‌ای که در دستگاه شور از ردیف اول اکثر اساتید به نام «اوج» یاد می‌کنند و یا در قدیم شور را از همین پرده شروع می‌کردند «سلمک» نام نهاده‌اند که از ردیف آوازی استفاده شده است و یا گوشه‌ی «زیرکش سلمک» «ملا نازی» نوشته شده و در ردیف استاد موسی معروفی که جمع‌آوری شده در ذیل شماره ۳۶ سطر ۶ به بعد این گوشه موجود است غرض از ذکر این مقدمه آن است این شبهه ایجاد نشود که ممکن است استاد اشتباهاً نام گذارده‌اند بلکه اگر تحقیق شود مقصود حاصل می‌شود. اینجانب که افتخار شاگردی ایشان را داشته‌ام امیدوارم ویرایش ردیف‌های استاد یادگاری برای هنرآموزان و هنرجویان و علاقه‌مندان عزیز باشد، تا چه قبول افتد و چه در نظر آید.

لازم می‌دانم از کلیه مسئولان و مؤسسه انتشارات سرود که در چاپ این مجموعه شرکت داشته‌اند تشکر نمایم.

هلند - رحمت‌الله بدیعی

فهرست	صفحه	
آواز دشتی	۱۲	۱۰ - عراق (درآمد اول)
۱ - چهارمضرب	۱۲	۱۱ - درآمد دوم
۲ - آواز (درآمد)	۱۳	۱۲ - حزین و فرود
۳ - چوپانی (دشتستانی)	۱۴	۱۳ - مثنوی
۴ - ضربی عشاق (اوج)	۱۵	آواز بیات ترک
۵ - دشتستانی (چوپانی)	۱۶	۱ - چهارمضرب
۶ - عشاق (اوج) درآمد اول	۱۷	۲ - آواز (درآمد اول)
۷ - چهارمضرب عشاق (اوج)	۱۷	۳ - درآمد دوم (کرشمه)
۸ - درآمد دوم	۱۸	۴ - حزین
۹ - درآمد سوم	۱۹	۵ - داد
۱۰ - غم‌انگیز	۱۹	۶ - حزین (داد)
۱۱ - امیری (طبری یا مازندرانی)	۲۰	۷ - شهابی
۱۲ - بیات کرد	۲۱	۸ - دوگاه
۱۳ - حزین و فرود	۲۲	۹ - فیلی (درآمد اول)
آواز ابوعطا	۲۶	۱۰ - درآمد دوم و کرشمه
۱ - چهارمضرب	۲۶	۱۱ - روح الارواح
۲ - آواز (درآمد اول)	۲۷	۱۲ - شکسته (درآمد اول)
۳ - سه‌مضرب	۲۸	۱۳ - درآمد دوم (کرشمه)
۴ - درآمد دوم (حاجی حسنی)	۲۹	۱۴ - مثنوی
۵ - حجاز (درآمد اول)	۳۰	دستگاه شور
۶ - درآمد دوم	۳۰	۱ - چهارمضرب
۷ - درآمد سوم	۳۱	۲ - آواز - مقدمه
۸ - درآمد چهارم	۳۲	۳ - درآمد اول
۹ - بغدادی	۳۲	۴ - گوشه‌ی رهاب (درآمد دوم)
۱۰ - چهارباغ (چهارپاره)	۳۳	۵ - درآمد سوم
۱۱ - گبری	۳۳	۶ - گوشه‌ی گرلی
آواز افشاری	۳۸	۷ - شهناز (و قرچه)
۱ - چهارمضرب	۳۸	۸ - درآمد دوم (کرشمه)
۲ - آواز (درآمد اول)	۴۰	۹ - رضوی
۳ - درآمد دوم	۴۰	۱۰ - کرشمه‌ی رضوی
۴ - درآمد سوم	۴۰	۱۱ - حسینی (درآمد) و چهارمضرب
۵ - درآمد چهارم	۴۱	۱۲ - حسینی
۶ - قرائی (درآمد اول)	۴۲	۱۳ - کرشمه‌ی حسینی
۷ - درآمد دوم	۴۲	۱۴ - ضربی حسینی
۸ - رهاب (رهاوی) درآمد اول	۴۳	۱۵ - بزرگ
۹ - درآمد دوم	۴۳	۱۶ - خارا و فرود
		۱۷ - ملا نازی
		۱۸ - گرلی

۱۰۳	۱۲ - گوشه‌ی مغلوب	۷۴	آواز بیات اصفهان
۱۰۳	۱۳ - مثنوی مخالف	۷۴	۱ - چهارمضراب
۱۰۴	۱۴ - مویه و فرود	۷۶	۲ - آواز (درآمد اول)
		۷۶	۳ - درآمد دوم
۱۰۸	چهارگاه	۷۷	۴ - بیات راجع (درآمد اول)
۱۰۸	۱ - چهارمضراب	۷۷	۵ - درآمد دوم
۱۰۹	۲ - آواز (درآمد اول)	۷۸	۶ - درآمد عشاق (اوج)
۱۰۹	۳ - درآمد دوم	۷۸	۷ - عشاق (درآمد اول)
۱۰۹	۴ - زابل (درآمد اول)		۸ - درآمد دوم
۱۱۰	۵ - درآمد دوم	۷۹ و ۸۰	۹ - درآمد مثنوی
۱۱۰	۶ - مقدمه‌ی حصار	۷۹	۱۰ - مثنوی
۱۱۰	۷ - حصار (درآمد اول)	۷۹	۱۱ - گوشه‌ی عشاق
۱۱۱	۸ - درآمد دوم		
۱۱۱	۹ - کرشمه	۸۴	دستگاه همایون
۱۱۱	۱۰ - زنگوله	۸۴	۱ - چهارمضراب
۱۱۱	۱۱ - نغمه	۸۵	۲ - آواز (درآمد اول)
۱۱۲	۱۲ - مویه (درآمد اول)	۸۶	۳ - درآمد دوم
۱۱۲	۱۳ - درآمد دوم	۸۶	۴ - (درآمد) چکاوک
۱۱۲	۱۴ - مخالف (درآمد اول)	۸۶	۵ - چکاوک
۱۱۳	۱۵ - درآمد دوم	۸۷	۶ - بیداد (درآمد اول)
۱۱۳	۱۶ - چهارمضراب مخالف	۸۷	۷ - درآمد دوم
۱۱۴	۱۷ - (کرشمه) درآمد سوم	۸۸	۸ - لیلی و مجنون
۱۱۴	۱۸ - مغلوب (درآمد اول)	۸۹	۹ - بختیاری
۱۱۴	۱۹ - درآمد دوم	۸۹	۱۰ - شوشتری
۱۱۵	۲۰ - منصوری (درآمد اول)	۸۹	۱۱ - (کرشمه‌ی) شوشتری
۱۱۵	۲۱ - چهارمضراب منصوری	۹۰	۱۲ - ضربی شوشتری
۱۱۶	۲۲ - درآمد دوم	۹۰	۱۳ - صوفی نامه
۱۱۷	۲۳ - ضربی منصوری و فرود		
		۹۶	دستگاه سه‌گاه
۱۲۰	دستگاه ماهور	۹۶	۱ - چهارمضراب (زنگ شتر)
۱۲۰	۱ - چهارمضراب	۹۸	۲ - آواز (درآمد اول)
۱۲۲	۲ - آواز (درآمد اول)	۹۸	۳ - درآمد دوم
۱۲۲	۳ - درآمد دوم	۹۸	۴ - درآمد سوم
۱۲۲	۴ - داد (طوسی) درآمد اول	۱۰۰	۵ - زابل (درآمد اول)
۱۲۳	۵ - درآمد دوم	۱۰۰	۶ - درآمد دوم
۱۲۳	۶ - درآمد سوم	۱۰۱	۷ - درآمد مخالف
۱۲۳	۷ - دلکش (درآمد اول)	۱۰۱	۸ - چهارمضراب مخالف
۱۲۵	۸ - درآمد دوم	۱۰۲	۹ - مخالف (درآمد اول)
۱۲۵	۹ - گوشه‌ی رضوی (۱)	۱۰۲	۱۰ - درآمد دوم
۱۲۵	۱۰ - ضربی در گوشه‌ی رضوی	۱۰۳	۱۱ - درآمد سوم

۱۴۲ و ۱۴۳	۳۰ - نیریز و فرود	۱۲۶	۱۱ - گوشه‌ی رضوی (۲)
۱۴۶	دستگاه راست پنجگاه	۱۲۶	۱۲ - نیریز
۱۴۶	۱ - چهارمضراب	۱۲۷	۱۳ - شکسته (درآمد اول)
۱۴۶	۲ - آواز (درآمد اول)	۱۲۷	۱۴ - درآمد دوم
۱۴۶	۳ - درآمد دوم	۱۲۸	۱۵ - عراق (درآمد اول)
۱۴۷	۴ - درآمد سوم	۱۲۸	۱۶ - درآمد دوم
۱۴۷	۵ - درآمد زنگ شتر	۱۲۸	۱۷ - جزین
۱۴۷	۶ - زنگ شتر	۱۲۸ و ۱۲۹	۱۸ - نهیب (نحیب)
۱۴۸	۷ - زنگوله		۱۹ - کرشمه و فرود
۱۴۹	۸ - نغمه	۱۳۲	دستگاه نوا
۱۴۹	۹ - نیریز	۱۳۲	۱ - چهارمضراب
۱۴۹	۱۰ - پنجگاه و سپهر	۱۳۳	۲ - آواز (درآمد اول)
۱۵۰	۱۱ - عشاق	۱۳۳	۳ - درآمد دوم
۱۵۰	۱۲ - مبرقع	۱۳۴	۴ - پنجه‌کردی
۱۵۱	۱۳ - زنگوله	۱۳۴	۵ - درآمد سوم
۱۵۱	۱۴ - نفیر	۱۳۵	۶ - کرشمه
۱۵۱	۱۵ - طرز (درآمد اول)	۱۳۵	۷ - ضربی درآمد
۱۵۲	۱۶ - درآمد دوم	۱۳۶	۸ - درآمد چهارم
۱۵۲	۱۷ - لیلی و مجنون	۱۳۶	۹ - گردانیه
۱۵۳	۱۸ - راک عبدالله و فرود	۱۳۶	۱۰ - گوشت
		۱۳۶	۱۱ - بیات راجع (درآمد اول)
		۱۳۶	۱۲ - درآمد دوم
		۱۳۷	۱۳ - نیشابورک (درآمد اول)
		۱۳۷	۱۴ - درآمد دوم
		۱۳۷	۱۵ - عشاق
		۱۳۸	۱۶ - عراق (درآمد اول)
		۱۳۸	۱۷ - درآمد دوم
		۱۳۹	۱۸ - درآمد و ضربی نهفت
		۱۳۹	۱۹ - نهفت (درآمد اول)
		۱۳۹	۲۰ - درآمد دوم
		۱۳۹	۲۱ - درآمد سوم
		۱۴۰	۲۲ - رهاب
		۱۴۰	۲۳ - کرشمه‌ی رهاب
		۱۴۰	۲۴ - تخت طاقدیس (تخت طاووس)
		۱۴۱	۲۵ - عشیران (درآمد اول)
		۱۴۱	۲۶ - درآمد دوم
		۱۴۱	۲۷ - حسینی (ملک حسینی) درآمد اول
		۱۴۱	۲۸ - درآمد دوم
		۱۴۲	۲۹ - بوسلیک

در مقدمه کتاب اول وعده شده بود که در دوره‌های بعد مقدمه مشروح‌تر و مفصل‌تری برای مبتدیان و نوازندگان عزیز انشاء گردد ولی بنا به جهاتی باز هم از بیان آن خودداری و تنها به ذکر چند نکته لازم اکتفا گردید.

۱ - علت پیدایش چپ کوک و راست کوک در بدو امر به واسطه اختلاف وسعت آزاد صدای زن و مرد بوده است، بدین ترتیب که چون این دو کوک به اندازه یک پنجم (و یا یک چهارم) اختلاف صدا دارد و اغلب وسعت آزاد صدای زن و مرد به ترتیب در چپ کوک و راست کوک است لذا آوازه‌ها را در دو کوک فوق می‌نواختند اجرای این عمل در روی کمانچه به مراتب سهل‌تر از سازهای دیگر بوده و اصطلاح چپ کوک و راست کوک (این اصطلاح را در تار بالا دسته و میان دسته می‌نامند) ناشی از همین ساز است، به قسمی که هرگاه سیم اول را به طرف راست (یک پرده بم) می‌بردند آن را راست کوک و عکس آن را چپ کوک می‌نامیدند.

۲ - غیر از دو آواز نوا و راست پنج‌گاه که در چپ کوک نواخته می‌شود سایر آوازه‌ها در راست کوک نوشته شده است.

۳ - علامت تکرار (در آواز) در کتاب اول تعریف شد ولی چنانچه مشاهده می‌شود اغلب روی علامت تکرار «کمتر» و یا «بیشتر» نوشته شده است، برای اجرای این قبیل تکرارها در مرتبه دوم کلیه اصوات آهنگی را که در زیر آن خط افقی کشیده شده است در صورتی که روی علامت تکرار «بیشتر» نوشته شده باشد یک صدا بالا می‌بریم و برعکس هرگاه «کمتر» نوشته شده باشد یک صدا پایین می‌آوریم.^۱

۴ - حتی در هر سطر آوازه‌های ایرانی چندین چنگ نقطه‌دار دیده می‌شود که به دولاچنگ خفه می‌شود (علامت خفه شدن این قبیل دولاچنگ‌ها به توسط همان خط اتصال کوچکی نشان داده می‌شود که با وجود خطوط اتصال بزرگ معذک نوشته می‌شود). در موسیقی اروپایی این قبیل دولاچنگ‌ها با صدا و در صورت داشتن آکسان «>» قوی‌تر نواخته می‌شود و حال اینکه عمل این قبیل دولاچنگ‌ها در آوازه‌های ایرانی خفه کردن صدای قبلی است و تنها موقعی با صدا نواخته می‌شود که در روی آن آکسان باشد و به همین دلیل است که در اشعار تنها دولاچنگ‌های آکسان دار شامل یک سیلاب از شعر می‌باشد.

«ابوالحسن صبا»

۱ - این توضیح برای چاپ قدیم است. در کتاب حاضر به جای استفاده از این علامت اصل نت‌ها نوشته شده است.

توضیحات

- ۱ - نوت‌هایی که با دست‌باز نواخته می‌شود بزرگ‌تر و کشیده‌تر از تکیه گذارده شده (0).
- ۲ - طبری یا امیری گوشه‌ای است محلی که استاد به ردیف اضافه کرده‌اند. باید توجه داشت که گوشه‌های محلی را اهل هر محل به نحوی اجرا می‌کنند لذا ممکن است به گوش نوازنده یا خواننده محل دیگر تازه و غریب باشد با توجه به اینکه استاد احتمالاً تغییرات مختصری هم می‌دادند مثل قطعه دیلمان با شعر سعدی.
- ۳ - بیات کرد که آخرین گوشه از آواز دشتی است قسمتی از آن نوشته شده کامل آن که در حکم آوازی مستقل است و توسط اینجانب تهیه و تنظیم گردیده در اختیار علاقه‌مندان قرار خواهد گرفت.
- ۴ - قطعاتی که با بعضی از اشعار هم آهنگی ندارد و با حرف و صدای آ یا ا همراه است بهتر است که اشعار دیگری انتخاب شود.
- ۵ - فرازهایی که بدون شعر است و روی نوتی آکسان «>» دارد اجرای آن بدون سکوت یا علامت «» که مفهوم سکوت دارد می‌باشد.
- ۶ - در چهار مضرب افشاری میزان‌های ۲۲ و ۲۳ را به دو صورت می‌توان نواخت.
- ۷ - نوت‌های تکیه‌دار که زیر آنها T4 یا T3 قرار دارد منظور آن است که تکیه با انگشت‌های چهارم یا سوم اجرا شود.
- ۸ - علامت تکرار «کمتر» یا «بیشتر» که در تذکرات استاد آمده در این کتاب به نوت در آمده.
- ۹ - شروع آواز اصفهان که بیات شیراز نامیده شده در حقیقت یکی از درآمدهای اصفهان است که در ردیف‌های قدیم موجود نیست.
- ۱۰ - گوشه عشاق در راست‌پنج‌گاه بعد از مصراع دوم نوت‌های RE $\sharp$ ، Sol $\sharp$ و Do $\sharp$ نوشته شده ولی در ردیف‌های قدیم RE و Sol بکار (q) و Do هم سری (p) نوشته و نواخته شده. در نواری که از استاد موجود است عشاق را مطابق نوشته کتاب یعنی دیز (p) نواخته‌اند.